

воспитания, подготовки к труду, непосредственно трудовой деятельности, переобучения и повышения квалификации.

Потенциал общества зависит от качественных характеристик совокупной рабочей силы, определяющих уровень развития способностей к труду (профессионального мастерства, интеллекта, творческой активности, мобильности) и специфику важнейших социально формирующих черт членов общества (ответственности, исполнительности, дисциплинированности, инициативности, организаторских способностей и др.).

Таким образом, трудовой потенциал человека является частью его потенциала как личности, то есть по отношению к индивидууму трудовой потенциал – это часть потенциала человека, который формируется на основе природных данных (способностей), образования, воспитания и жизненного опыта.

ЛИТЕРАТУРА

1. Береславская В. А. Эффективность использования трудовых ресурсов и оптимизации оплаты труда / В. А. Береславская, Э. М. Гамова, А. А. Жубрин // Экономический анализ: теория и практика. – 2008. – № 14. – С. 28.
2. Кондратова И. Г. Анализ использования трудовых ресурсов как важнейшей части ресурсного потенциала организации / И. Г. Кондратова // Экономический анализ: теория и практика. – 2010. – № 1. – С. 89.
3. Потуданская В. Ф. Качество жизни и качество трудовой жизни как среда формирования трудового потенциала / В. Ф. Потуданская, Д. Н. Шайкин // Экономический анализ: теория и практика. – 2010. – № 25. – С. 56.
4. Экономика труда : учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. проф. Ю. П. Кокина, проф. П. Э. Шлендера. – М. : Магистр, 2010. – 686 с.

УДК 378.1

ІННОВАЦІЙНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД: ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

А. А. Роскладка, кандидат фізико-математичних наук

Еволюційний перехід до нової постіндустріальної економіки в Україні відбувається досить повільно. Ця проблема особливо актуальна для країн пострадянського простору, в яких до цього часу реалізується примітивний проект сировинної економіки [1]. Такий стан економіки дозволяє їй існувати за інерцією, не розвиваючи активно науку та не забезпечуючи належним чином інтелектуальний розвиток населення. Швидка вичерпність ресурсів неминуче призведе до краху економіки держави.

Провідні країни світу за останнє десятиліття практично перейшли до нової так званої інтелектуальної економіки, в основі якої лежать три складові елементи: інновації, комунікації та освіта [2].

Проблемам інновацій та інноваційним процесам присвячені праці класиків економічної думки П. Друкера [3], Й. Шумпетера [4], М. Портера [5] та багатьох інших. Сучасні проблеми в галузі освіти є предметом дослідження українських науковців Б. Данилішина, В. Куценко [6], Л. Віткіна, С. Лаптева, Т. Фінікова, С. Піддубної та інших, а також їх російських колег, серед яких потрібно виділити О. Грудзинського, Г. Мальцеву, Г. Лазарева, С. Резніка, Д. Новікова, О. Новікова. На особливу увагу заслуговують праці М. Воронова [1], О. Головізніна [2], С. Бедріної [7], в яких розглядаються проблеми впровадження інноваційних методів управління в галузі вищої освіти.

Однак авторські погляди на сам термін «інновація» та рекомендації із застосування інноваційної діяльності у сфері вищої освіти є доволі різними, що значно посилює невизначеність поняття «інноваційний вищий навчальний заклад».

Метою даної статті є практичний аналіз сучасних поглядів на інноваційні процеси у ВНЗ і формування основних характеристик і критеріїв інноваційного вищого навчального закладу.

Поняття «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», незважаючи на їх поширене вживання, не мають сталого визначення. Основна причина криється у значній специфіці цих термінів в залежності від об'єкта та предмета дослідження. Так, Й. Шумпетер [4] розглядав інновації як преро-

гativity промислового виробництва, Е. Янч [8] трактував цей термін у рамках змін у технологічних процесах. Загальне значення інновацій сформулював П. Друкер, згідно з яким «інновація не обов'язково повинна бути технічною, вона не повинна бути чимось матеріальним... Інновація – це, швидше, економічне, соціальне, ніж технічне поняття» [3]. М. Портер [5] обґрунтував залежність конкурентоздатності від інновацій і стверджував, що інновації є одним з кращих способів досягнення переваги в конкурентній боротьбі.

Через значне поширення терміна «інновація» та його специфіку в різних галузях знань і виробництва важливим є питання групування інновацій за основними критеріями. Одна з найвідоміших класифікацій представлена на рис. [9].

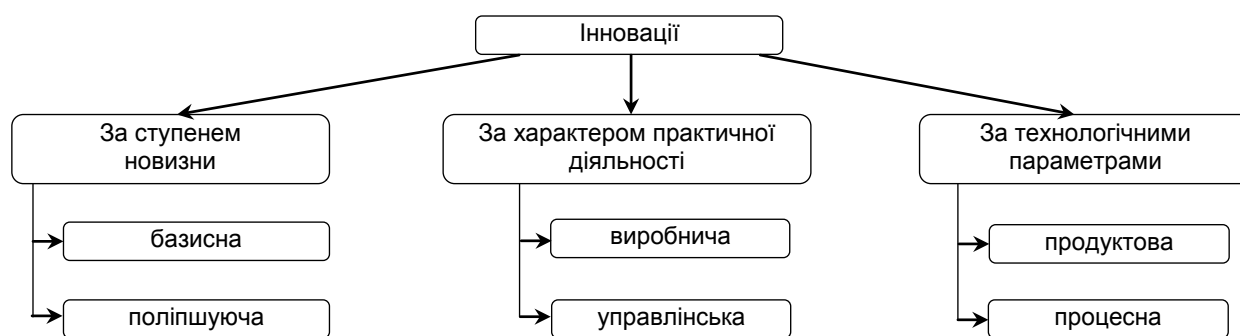

Рис. Основні типи інновацій

Абсолютна більшість дослідників інноваційний процес розуміють як освоєння нових технологій виробництва товарів і послуг, які, в свою чергу, забезпечують вихід на нові ринки збуту, а також значущий приріст доходів. Дійсно, інноваційна діяльність надзвичайно близька до підприємництва. У цьому сенсі поняття «інновація» не може бути безпосередньо перенесена на галузь освітньої діяльності. Інноваційна діяльність включає в себе підприємництво, але є більш широким поняттям, оскільки стимулом для інноваційної діяльності може бути не тільки прибуток, але й емоційне задоволення від самого процесу наукового дослідження або наукових відкриттів [10]. На думку автора, найбільш вдалим є такі визначення інновації та інноваційного процесу.

Інновації являють собою реалізовані нововведення, які приносять соціально-економічний ефект незалежно від сфери застосування [7].

Інноваційний процес – такий процес створення, розповсюдження і використання нововведень, який направлений на перетворення видів і способів людської життєдіяльності у соціально-культурні норми і зразки, що забезпечують їх інституціональне оформлення, інтеграцію та закріплення в культурі суспільства [11]. При цьому критерієм ефективності реалізації інноваційних процесів повинно стати покращення життя населення, що включає в себе увесь комплекс соціально-економічних показників і забезпечує стійкий розвиток на тривалу перспективу [1].

Розвиток такої глобальної задачі неможливий без створення середовища інноваційного розвитку, фундамент якого повинна закласти саме система освіти і в першу чергу вища освіта. Дослідники інтелектуальної економіки справедливо стверджують, що «сьогодні конкурентоспроможність будь-якої країни залежить не стільки від потужності природних ресурсів, скільки від якості людських. Рівень розвитку освіти, стан людського капіталу, кваліфікація населення вирішальною мірою формують соціально-економічний потенціал держави» [6].

З іншого боку, основою успішного розвитку економічної системи довільного типу є ефективна інноваційна діяльність. Таким чином, інноваційна діяльність у галузі освіти (особливо вищої освіти) відіграє вирішальне значення у формуванні інтелектуального потенціалу країни.

Історично так склалося, що вищий навчальний заклад переважно більшістю сприймається в першу чергу як соціально-педагогічна система. Це пов'язано із тривалою монополією держави у сфері вищої освіти. Крім того, діючий Закон про вищу освіту України визначає неприбутковий статус трьох чвертей ВНЗ, які знаходяться у державній чи комунальній власності, що також сприймається суспільством як повна протилежність підприємницькій структурі. Ніхто не піддає сумніву, що стратегічними напрямками діяльності ВНЗ є навчальна діяльність, науково-дослідницька робота і виховання студентської молоді. Але система вищої освіти вже давно функціонує на базі об'єктивних економічних законів і утворює самостійну галузь у структурі суспільного виробництва, а вищий навчальний заклад при цьому є повноправним суб'єктом ринкової економіки країни, здійснюючи виробництво освітніх послуг і розвиток наукових знань. У рамках цієї діяльності ВНЗ функціонує як підприємство сфери послуг зі специфічними для нього засобами виробництва та ресурсами [2].

Отже, в сучасній науці управління вищим навчальним закладом розглядається дослідниками в двох аспектах. Перший – організаційно-педагогічне управління, яке полягає у розробці та реалізації навчальних планів,

освітніх програм, наукових проектів і виховних заходів. Цьому аспекту присвячена величезна кількість наукових досліджень проблем, які й сьогодні є актуальними. Найважливішою проблемою у сфері освіти залишається підвищення якості підготовки фахівців. Суспільство постійно й динамічно розвивається, а молодь, яка здобуває вищу освіту, завжди стоїть в авангарді таких змін. У сучасних умовах управління освітою – це перш за все управління процесом її розвитку. Необхідно створити систему показників якості освіти, а також систему моніторингу, без чого неможливе якісне управління розвитком системи освіти [7]. Саме тому подолання консерватизму у вищій освіті та пошук нових інноваційних методів і технологій навчання є гостро актуальним завданням. Серед важливих принципів модернізації вищої освіти можна виділити такі [6]:

- 1) науковість навчального матеріалу;
- 2) доступність навчального матеріалу;
- 3) системність і послідовність;
- 4) міцність знань;
- 5) наочність;
- 6) зв'язок теорії з практикою;
- 7) свідомість і самостійність;
- 8) колективізм;
- 9) індивідуалізація навчання.

Другий аспект управління – це загальне управління вищим навчальним закладом як господарюючим суб'єктом ринкової економіки. Цей аспект управління з наукового погляду ще недостатньо досліджений через складність функціонування та неоднозначності статусу ВНЗ, при який йшлося вище.

Незважаючи на переважну більшість серед ВНЗ закладів державної та комунальної власності, держава давно відмовилася від ролі головного та єдиного постачальника коштів для вищої освіти. Зростання самостійності та свободи серед вищих навчальних закладів, їх сьогоднішня направленість на виживання призвели до небувалої конкуренції. Існування у такому жорсткому середовищі потребує серйозних змін (інновацій) у процесах загального управління ВНЗ, оскільки традиційні методи управління в умовах ринкової економіки виявляються неефективними.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти можна виділити три ключові напрями інноваційної політики ВНЗ.

Перший і найбільш проблематичний – це фінансування інноваційних вищих навчальних закладів. Інноваційна діяльність вимагає значних капіталовкладень, а держава в нинішній складний фінансовий період не може дозволити собі повноцінну підтримку новаторських ідей ВНЗ. Крім того, нецільове використання бюджетних коштів може звести нанівець усі зусилля організаторів інноваційних перетворень. Переважна кількість дослідників інноваційних процесів єдині у своїй думці, що інноваційні ВНЗ не повинні мати прямого бюджетного фінансування, а повинні самостійно заробляти кошти для свого існування за рахунок підготовки фахівців, виконання наукових замовлень, реалізації навчально-методичної та наукової продукції тощо. Автори статті [10] висловлюють цікаву ідею акціонування ВНЗ і зазначають, що акції інноваційних ВНЗ «повинні котируватися на фондовій біржі (як це відбувається з акціями провідних університетів США). Курс акцій і капіталізація ВНЗ у цьому випадку будуть давати найбільш об'єктивну ринкову оцінку ефективності менеджменту ВНЗ і визначати його рейтинг».

Другий напрям інноваційної політики ВНЗ полягає власне у створенні інноваційних продуктів, послуг і технологій у сфері вищої освіти. Сюди можна віднести пошук і реалізацію принципово нових ефективних форм навчання, таких як розвиток мультимедійних технологій і дистанційна освіта, а також утворення науково-освітніх комплексів, куди, крім науково-педагогічних працівників і студентів ВНЗ, можуть входити різні підприємства та науково-дослідні інститути.

Третій напрям повинен забезпечити створення сприятливої атмосфери для реалізації інноваційної діяльності викладачів і студентів. Мета цього важливого напрямку – підготувати фахівців з інноваційним мисленням. Навчити цьому під час аудиторних занять практично неможливо. Таких фахівців може підготувати тільки інноваційний ВНЗ, внутрішнє життя якого тісно пов'язане з реальною ринковою економікою. Першочергова задача інновацій-

ного ВНЗ – розвинути творчі задатки молодих фахівців, навчити їх самовдосконаленню протягом усього життя.

Узагальнюючи проведений аналіз впровадження інноваційної діяльності у сфері вищої освіти, а також використовуючи власне бачення інноваційних процесів у ВНЗ, визначимо основні види інновацій, які, на думку автора, відрізняють інноваційний вищий навчальний заклад.

1. *Інновації в навчальній діяльності* (мультимедійні технології у навчанні, дистанційне навчання, можливість вибору студентами навчальних курсів, система стимулювання успіхів у навчанні, залучення зарубіжних викладачів у навчальний процес).

2. *Інновації в науковій діяльності* (активна участь професорсько-викладацького складу та студентів у реальних наукових проектах у різних секторах економіки, відкриття та підтримка наукових шкіл, міжнародне наукове співробітництво, отримання грантів на проведення наукових досліджень, ефективна діяльність аспірантури та докторантури).

3. *Інновації у кадровому забезпеченні* (високий професійний рівень викладачів, постійне підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу, стимулювання професійного росту, максимально об'єктивний і відкритий комплексний рейтинг викладачів ВНЗ).

4. *Інновації в управлінні* (підтримка керівництвом ВНЗ інноваційних процесів, постійний внутрішній аудит діяльності ВНЗ, періодичний зовнішній незалежний аудит, адаптація діяльності ВНЗ до міжнародних стандартів, демократичні принципи управління від можливості участі кожного співробітника в ухваленні управлінських рішень до чіткої процедури висловлення недовіри керівництву ВНЗ, націленість ВНЗ на перспективні задачі розвитку).

5. *Інновації в метасистемі ВНЗ* (постійний моніторинг ринку освітніх послуг і ринку праці, інновації у профорієнтаційній роботі при формуванні контингенту студентів, удосконалення бази виробничих практик, реальна співпраця із замовниками та споживачами послуг ВНЗ: Дні відкритих дверей для школярів та їх батьків, Дні кар'єри для роботодавців,

Круглі столи із потенційними замовниками наукових розробок).

Слід зазначити, що саму по собі інноваційну діяльність відрізняє творчість і динамічність розвитку і тому наведений перелік не претендує на вичерпність. Кожен вищий навчальний заклад мусить сам обирати свій шлях інноваційного розвитку. Головне при цьому дотримуватися двох ключових принципів, без яких у жодному разі неможливо досягти стійкого стану інноваційного ВНЗ.

Перший принцип повинен декларувати верховенство наукового підходу до всіх без винятку процесів діяльності ВНЗ. Прийняття рішень повинно відбуватися не в умовах спонтанного управління на основі досвіду керівництва, а винятково на науковому підґрунті. Для цього доцільно використовувати апарат економіко-математичного моделювання, моніторинг процесів, статистичний аналіз ключових показників діяльності ВНЗ. Тільки в рамках наукового підходу до управління можливо реалізувати одного з основних принципів міжнародного стандарту якості ISO серії 9000 «Прийняття рішень, засноване на фактах».

Другий принцип полягає у викоріненні формального підходу у здійсненні професорсько-викладацьким складом та іншими співробітниками ВНЗ своєї діяльності. На жаль, сьогодні поширеними явищами є формальне написання рецензій і відгуків, проходження виробничої практики студентами та підвищення кваліфікації викладачами, робота наукових студентських товариств, виховна робота кураторів. Досягти вагомих результатів з таким відношенням до спільної справи просто неможливо. Натомість з активною та неформальною участю в інноваційних процесах усіх членів колективу від ректора до пересічного співробітника ВНЗ інноваційний вищий навчальний заклад здатен досягти якості вищої освіти світового рівня.

До впровадження інновацій прагнуть більшість українських ВНЗ, однак ця діяльність здебільшого перебуває на початковій стадії реалізації. Основна причина недостатнього прогресу у цьому питанні – суперечність між необхідністю управління інноваційними процесами у ВНЗ і відсутності наукових підхо-

дів до реалізації цього завдання [12]. Жоден з окремо взятих інноваційних методів не здатен суттєво змінити існуючу ситуацію. Практично будь-який інноваційний проект повинен базуватися на системних принципах. Системність повинна стати фундаментальним принципом у процесі формування інноваційного середовища у ВНЗ і має виражатися у дотриманні основних принципів теорії систем і системного аналізу [13].

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронов М. В. Формирование инновационной среды в вузе [Электронный ресурс] / М. В. Воронов. – Режим доступа : http://innclub.info/wp-content/uploads/2011/04/Воронов_56_конк_обр_ПНП_00.doc. – Название с экрана.
2. Головизнин А. В. Управление инновационной деятельностью вуза на основе использования процессно-ориентированного учета затрат : автореф. дис. ... канд. эконом. наук : 08.00.05 / А. В. Головизнин. – М., 2004. – 35 с.
3. Друкер П. Ф. Рынок: как выйти в лидеры. Принципы и практика / П. Ф. Друкер. – М. : ВСІ, 1992. – 352 с.
4. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия / Й. А. Шумпетер. – М. : ЭКСМО, 2007. – 864 с.
5. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – М. : Вильямс, 2005. – 608 с.
6. Данилишин Б. М. Инновационная модель экономического развития: роль высшей освіти / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С. 26–35.
7. Бедрина С. Л. Реинжиниринг бизнес-процессов в условиях внедрения инновационных методов управления вузом : автореф. дис. ... канд. экон. наук : 08.00.05 / С. Л. Бедрина. – Владивосток, 2009. – 22 с.
8. Янч Е. Прогнозирование научно-технического прогресса / Е. Янч. – М. : Прогресс, 1980. – 568 с.
9. Шеер А.-В. Моделирование бизнес-процессов : [пер. с англ.] / А.-В. Шеер ; под ред. М. С. Каменновой. – 2-е изд. – М. : Весть-Метатехнология, 2000. – 205 с.
10. Михеев И. Д. Инновационные вузы в условиях рыночной экономики / И. Д. Михеев,

- Н. А. Константинова // Успехи современного естествознания. – 2008. – № 10 – С. 110–112.
11. Новейший философский словарь / [сост. А. А. Грицанов]. – Минск : Изд-во В. М. Скакун, 1998. – 896 с.
12. Штефан Л. В. Інноваційні процеси як основа формування інноваційних вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Л. В. Штефан. – Режим доступу : http://library.uipa.kharkov.ua/library/Left_menu/Zbirnuk/26-27/пробл.інж-пед№26-27/10slvhee.pdf. – Назва з екрана.
13. Воронов М. В. Введение в системный анализ : учеб. пособие / М. В. Воронов. – Тирасполь : Изд-во ПГУ, 2011. – 568 с.

УДК 330.322:338.48:332.122:379.84

СПОСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

І. А. Маркіна, доктор економічних наук;

І. В. Черниш, кандидат економічних наук

За сучасних умов господарювання ефективно використання ресурсів рекреаційного комплексу сприятливо впливає на зростання загальних економічних показників за рахунок залучення іноземних і вітчизняних інвестицій, максимізації прибутків і ефективності використання наявних ресурсів. Саме це дозволяє визначити перспективні напрями розвитку та створити додаткові робочі місця, враховуючи при цьому аспекти соціально-економічного життя суспільства. Вагомий внесок у теорію дослідження туристично-рекреаційного комплексу, методику оцінки рекреаційно-туристичного потенціалу та визначення соціально-економічної ефективності його використання, мотивації іноземних інвесторів, чинників, які слід брати до уваги при моделюванні сприятливого інвестиційного клімату, формування та реалізації інвестиційних процесів, зробили відомі зарубіжні та вітчизняні вчені О. Адаменко, О. Балацький, В. Беренс, І. Бланк, Е. Брігхем, М. Герасимчук, Л. Гітман, Б. Губський, В. Дергачов, Д. Джонк, М. Долішній, Я. Живицький, В. Кравців, М. Крачило, О. Кузьмін, Л. Лазебник, А. Махмудов, Н. Недашківська, А. Пересада, Й. Петрович, І. Продіус, М. Прокopenко, П. Рогожин, М. Тараканов, С. Тро-

химчук, Н. Чумаченко, О. Шаблій, В. Шевчук, А. Яковлев та ін.

На сьогодні рекреаційно-туристичний комплекс у світі є однією з потужних галузей економіки, яка становить близько 10 % у світовому валовому національному доході, а на долю міжнародного туризму припадає 8 % загального обсягу світового експорту та 30–35 % світової торгівлі послуг. Рушійним чинником подальшого розвитку даного комплексу є інвестування. Саме тому, метою та завданнями даного дослідження є визначення основних способів і засобів підвищення інвестиційної привабливості як засобу розвитку рекреаційно-туристичного комплексу окремого регіону.

Підвищення інвестиційної привабливості є складним і безперервним процесом. За допомогою регулюючого впливу держави здійснюється вплив на туристично-рекреаційний сектор безпосередньо через відповідні міністерства та відомства, національні туристичні організації. Проте можливим і вагомим є вплив за допомогою правових важелів, підтримки власної інфраструктури і міжнародної політики. Зокрема, держава впливає на рекреаційно-туристичний комплекс двома способами – керуючи попитом і доходами чи керуючи